

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΦΟΙΒΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Γιώργος Σταθάκης¹, Μιχάλης Νικολακάκης²

Το Νοέμβριο του 2013 ο Αναπληρωτής Υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης Σαμαρά απαντώντας σε ερώτηση των εκπροσώπων της αξιωματικής αντιπολίτευσης αναφορικά με το κόστος των Ολυμπιακών αγώνων του 2004 δήλωσε ότι η συνολική επιβάρυνση του Ελληνικού Δημοσίου ήταν 8,486 δις ευρώ. Τα συγκεκριμένα στοιχεία ήρθαν να τοποθετηθούν στην άκρη μιας μακράς σειράς αριθμών που με διαφορετικό τρόπο κατά καιρούς έχουν αποπειραθεί να αποτυπώσουν το συνολικό κόστος των αγώνων των οποίων ο Φοίβος και η Αθηνά ήταν οι μασκότ. Το σχετικό μέγεθος κυμαίνεται ανά τα χρόνια στο δημόσιο διάλογο, από το αρχικό κόστος στο φάκελο διεκδίκησης που προσέγγιζε τα 2,2 δις χωρίς τα αναμενόμενα έξοδα της οργανωτικής επιτροπής, μέχρι τα 4,5 δις που δήλωνε το 2003 ο σημερινός αντιπρόεδρος της κυβέρνησης Ε. Βενιζέλος· και από τα 7 δις που δήλωνε η τότε κυβέρνηση την επομένη των αγώνων έως τα 14 δις που έδινε ως επίσημα στοιχεία η κ. Φ. Π. Πετραλιά και ο κ. Π. Δούκας το 2005 στο πλαίσιο του πολιτικού ανταγωνισμού της μεταολυμπιακής περιόδου μεταξύ ΠΑΣΟΚ και ΝΔ. Στις σημερινές συνθήκες η κατάρρευση των παραδοσιακών κομμάτων και οι μεταξύ τους πολιτικές συμμαχίες περιορίζουν εκ νέου τις επίσημες εκτιμήσεις.

Η δυσκολία, όμως, υπολογισμού του συνολικού κόστους των Ολυμπιακών αγώνων δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την πολιτική αντιπαράθεση και την «δημιουργική λογιστική». Είναι αποτέλεσμα και της ίδιας της δυσκολίας να προσδιοριστούν επιστημονικά τα έξοδα των διαφορετικών αγώνων. Π.χ. είναι μέρος του συνολικού κόστους μόνο τα έξοδα της διοργάνωσης και των αθλητικών εγκαταστάσεων ή συμπεριλαμβάνονται σε αυτά και τα έργα υποδομής και ασφάλειας; Τα ερωτήματα αυτά, όμως, με τι σειρά τους μας φέρνουν αντιμέτωπους και με τον ίδιο το χαρακτήρα των Ολυμπιακών Αγώνων ως ένα ολικό κοινωνικό φαινόμενο που συγκεφαλαιώνει σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες διάχυτες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ανησυχίες της εκάστοτε κοινωνίας υποδοχής τους. Και στην ελληνική περίπτωση δεν έχουμε απλά να κάνουμε με κάποιους αγώνες αλλά με το γεγονός εκείνο για το οποίο η ελληνική κοινωνία προετοιμαζόταν πυρετωδώς τη δεκαετία του '90, τα χρυσά χρόνια, δηλαδή, του νεοφιλελευθερισμού.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις αισιοδοξούσαν να αναλάβει η χώρα τους Ολυμπιακούς αγώνες του 1996 και στη συνέχεια κατέβαλαν εκ νέου ένα ελαφρώς αναθεωρημένο φάκελο για την διοργάνωση το 2004. Την εποχή που κατατίθεται ο φάκελος η υποχώρηση του ψυχρού πολέμου και η ανάπτυξη των διεθνών χρηματαγορών έχουν αρχίσει σταδιακά να μεταμορφώνουν τους Ολυμπιακούς από ένα γεγονός με γεωπολιτικές όψεις πίσω στην αρχική τους μορφή: αυτή δηλαδή ενός οικονομικού κυρίως εγχειρήματος. Την δεκαετία του '90 η ανάληψη των Ολυμπιακών αγώνων νοούταν ως μια κίνηση η οποία θα μπορούσε να συμβάλει στην ένταξη μιας πόλης σε ένα διεθνή μητροπολιτικό ανταγωνισμό για την προσέλκυση επενδύσεων υποδομών και αναψυχής σε ένα διεθνοποιημένο και ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον. Η προσέγγιση αυτή, που αποκρυσταλλώνονταν με

¹ Καθηγητής Πανεπιστημίου Κρήτης και βουλευτής ΣΥΡΙΖΑ, .stathakis@parliament.gr

² Δρ. Πανεπιστημίου Κρήτης και επιστημονικός συνεργάτης ΚΟ του ΣΥΡΙΖΑ, m_nikolakakis@yahoo.gr

μεγαλύτερη διαύγεια στην υλοποίηση των Ολυμπιακών της Βαρκελώνης του 2000, νοούσε του αγώνες ως ένα εγχείρημα στο οποίο τοπικές κυβερνήσεις ή δήμοι συνεργάζονταν με την ΔΟΕ και προωθούσαν χρηματοδοτικά σχήματα μέσα από τις νέες, την εποχή εκείνη μορφές, δημόσιας και ιδιωτικής σύμπραξης για την δημιουργία υποδομών. Υπό αυτό το πρίσμα η ανάληψη εκ μέρους μιας πόλης της ευθύνης διοργάνωσης των Ολυμπιακών ήταν πρωτίστως ένα εγχείρημα διά του οποίου τοπικές κυβερνήσεις «άπλωναν τα δίκτυά» τους στις διεθνείς χρηματαγορές και αποπειρόνταν να τις στρέψουν προς την αναμόρφωση του δομημένου περιβάλλοντος της δικής τους γεωγραφικής ενότητας.

Το εγχείρημα, όμως, αυτό «ελληνοποιείται» με απροσδόκητους τρόπους. Ο «εκσυγχρονισμός» ως συνολικό πολιτικό εγχείρημα στηρίζονταν στα υποτιθέμενα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που θα αποκτούσε η ελληνική οικονομία μέσα από την συρρίκνωση του κράτους αλλά και από την ικανότητα της ελληνική οικονομίας να αποκτήσει δίκτυα και υποδομές που θα την ενέτασσαν στο νέο αναδυόμενο διεθνοποιημένο οικονομικό τοπίο. Η ροή πόρων στις οποίες προσδοκούσαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για την κατασκευή ανάλογων υποδομών ήταν οι διαφορετικές μορφές επιδοτήσεων ή οι επενδύσεις των κεντρικών ευρωπαϊκών θεσμών όπως το Γ' ΚΠΣ, το Ταμείο Συνοχής, η δανειοδότηση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Όλα τα μεγάλα έργα υποδομής της περιόδου, όπως το αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλου, η γέφυρα Ρίου-Αντιρρίου, το Μετρό, ή η Αττική Οδός, ανεξάρτητα από την συμμετοχή των ιδιωτών στη διαχείριση και στα οφέλη που προέκυπταν από αυτά, υλοποιούνται κατά προτεραιότητα μέσα από ένα μεικτό χρηματοδοτικό σχήμα κατά το ήμισυ ευρωπαϊκής και κατά το ήμισυ δημόσιας χρηματοδότησης. Η προοπτική της δημιουργίας των Ολυμπιακών εγκαταστάσεων αποτελούσε τη συμπύκνωση της παραπάνω προοπτικής τόσο σε συμβολικό όσο και σε διαπραγματευτικό επίπεδο αναφορικά με τις αξιώσεις τις χώρας για επιπλέον πόρους από την Ε.Ε.

Έτσι, το εγχείρημα της τοποθέτησης του κατασκευαστικού κλάδου στη θέση της ατμομηχανής της ελληνικής οικονομίας επιτυγχάνει. Το 1994 η συμμετοχή των κατασκευών στο Α.Ε.Π. είναι 10,8% ενώ το 2004 έχει πλέον φτάσει στο 20,7%, ενώ την ίδια περίοδο η απασχόληση σε αυτόν αυξάνεται κοντά στο 40%. Η συμμετοχή, όμως, του ιδιωτικού τομέα στο Αθήνα 2004, σε αντίθεση με ανάλογα διεθνή εγχειρήματα, αναβάλλεται για το μέλλον. Η αδυναμία προσέλκυσης κεφαλαίων και η κεφαλαιώδης πολιτική σημασία των αγώνων οδηγεί τις ολυμπιακές κυβερνήσεις στο να υλοποιήσουν αυτές καθ' εαυτές τις αθλητικές εγκαταστάσεις με τρόπο που να αποβλέπει προς την μελλοντική τους ιδιωτικοποίηση. Αυτό είναι έκδηλο από την ποσότητα των έργων που επιλέγεται να υλοποιηθούν με σταθερές υποδομές (σε αντίθεση με προηγούμενους Ολυμπιακούς, όπως π.χ. της Ατλάντας) όσο και από την ίδια την δημιουργία το 2002 της εταιρείας Ολυμπιακά Ακίνητα Α.Ε.. Τελικά, όλες οι αθλητικές εγκαταστάσεις πραγματοποιούνται αποκλειστικά και μόνο μέσα από την δημόσια συμμετοχή ακόμα και σε περιπτώσεις όπως αυτή του Ολυμπιακού χωριού, όπου το κράτος εμπλέκει τον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας εν απουσία ενδιαφέροντος από τον ιδιωτικό τομέα. Επιπλέον, σε αντίθεση με άλλες «Ολυμπιακές» πόλεις, φορέας υλοποίησης των αγώνων είναι το ίδιο το ελληνικό δημόσιο και όχι ο δήμος, καθώς η δημόσια διοίκηση σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης στη χώρα δεν είναι σε θέση να φέρει ένα τέτοιο εγχείρημα εις πέρας. Έτσι, ο θεσμός που την ίδια περίοδο διαφημίζε-

ται διεθνώς ως σημαίνουσα διεθνή πρακτική σχετικοποίησης των ορίων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, στην δική μας περίπτωση καθίσταται μια αυστηρά κρατική υπόθεση.

Πέρα όμως από τα παραπάνω, το όλο εγχείρημα αποκτά τη δική του λογιστική δυναμική. Από την εποχή υποβολής των αιτήσεων μέχρι την υλοποίησή τους, οι απαιτήσεις τις ΔΟΕ ως προς τις απαραίτητες υποδομές διαρκώς αυξάνονται, γεγονός που αποκτάει, όσο πλησιάζει η τελετή έναρξης, την δική του αυτοποιητική δυναμική νέων εξόδων και νέων επιβαρύνσεων για τα δημόσια ταμεία. Ταυτόχρονα, η διεθνή συγκυρία καθιστά το Αθήνα 2004 την πρώτη Ολυμπιάδα μετά την 11 Σεπτεμβρίου του 2001 και οι αγώνες τραυματίζονται και από το κύμα τρομοϋστερίας και παράλογων απαιτήσεων σε υποδομές ασφάλειας, που ταυτόχρονα ενέπλεκαν αυτόνομους πολιτικούς και οικονομικούς δρώντες στο όλο εγχείρημα με αποτέλεσμα την εκτίναξη του κόστους «ασφάλειας» κοντά στο 1,5 δις ευρώ. Τέλος, κατά δήλωση του ίδιου του κ. Χριστοδουλάκη, η καθυστέρηση στην υλοποίηση των έργων και το επείγον καθεστώς υπό το οποίο καταλήγουν να ολοκληρώνονται στην πλειονότητά τους, έδωσε περιθώρια για δυσθεώρατες υπερτιμολογήσεις που μερικώς εξηγούν και την τεράστια απόκλιση, ακόμα και με τους πιο συντηρητικούς υπολογισμούς, από το κόστος των αγώνων κατά το στάδιο της αρχικής υποβολής της αίτησης.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο διαμορφώνεται και η σχέση των Ολυμπιακών αγώνων με το δημόσιο χρέος της χώρας. Όχι τυχαία, η ιστορικά υψηλότερη τιμή μεγέθυνσης του δημοσίου χρέους ετησίως αποτυπώνεται το 2003 σε 5,9%. Αξίζει να σημειωθεί ότι την ίδια περίοδο η ελληνική οικονομία σημείωνε αλματώδεις ρυθμούς ανάπτυξης, ρυθμοί, όμως, οι οποίοι δεν ενσωματώνονταν στο κόστος της εργασίας στο όνομα ενός αυστηρού δημοσιονομικού πλαισίου το οποίο για την υλοποίηση των Ολυμπιακών αγώνων συστηματικά παραβιάζονταν από τις κυβερνήσεις της εποχής.

Αλλά αυτή δεν θα ήταν η τελευταία φορά που οι δημοσιονομικοί περιορισμοί θα αφορούσαν προνομιακά τις κοινωνικές παροχές και το κόστος της εργασίας και όχι την κρατική συμμετοχή προς όφελος του ιδιωτικού τομέα. Η κρίση δημοσίου χρέους από το 2010 και μετά θα αναγάγει όλες τις «κατεπείγουσες» ανάγκες που αυτή δημιουργούσε, από τις μορφές ενισχύσεων των τραπεζών μέχρι εξωφρενικές ιδιωτικοποιήσεις όπως του ΟΠΑΠ και από την εισαγωγή της νομοθεσίας περί fast track μέχρι την σημερινή διελκυστίνδα γύρω από την εκποίηση του Ελληνικού, σε αφορμή κρατικά ελεγχόμενης παρέμβασης υπέρ μερίδων του ιδιωτικού τομέα εις βάρος των δημόσιων οικονομικών και του δημοσίου συμφέροντος. Και μάλλον αυτή είναι και η σημαντικότερη κληρονομιά με την οποία ο Φοίβος και η Αθηνά μας έχουν προικίσει.